

בבא מציעא קג

משה שווערד

1. תוספות מסכת בבא מציעא דף קב עמוד ב

בחזקת שלא נפדה - וא"ל לאביי דאמר בפרק השותפים (ב"ב דף ה. ושם ד"ה ובא) עביד איניש דפרע בגו זמניה אמאי הוי בחזקת שלא נפדה [1] וי"ל דהתם הוי טעמא כי היכי דלא לטרדן והא לא שייך בפדיון הבן שיכול ליתן לאיזה כהן שירצה אבל קשה דא"כ היכי מייתי הכא מיניה ראייה לשוכר דשייך טעמא דלא לטרדן אלא [2] יש לומר דלהכי הוי בחזקת שלא נפדה לפי שירא שימות הבן או יתעכלו המעות תוך שלשים דאין בנו פדוי כדאמר רבא בפרק יש בכור (בכורות דף מט. ושם) ושוכר נמי ירא להקדים השכר פן יפול הבית או יפול ביתו של משכיר עצמו ויוציאו דאמר ליה לא עדיפת מנאי כדאמרין לעיל (דף קא:).

2. תורת חיים מסכת בבא מציעא דף קב עמוד ב

בחזקת שלא נפדה. כתבו התוספות דשוכר נמי ירא להקדים פן יפול ביתו של משכיר ויוציאו דא"ל לא עדיפת מנאי כדאמרין לעיל, דבריהם נראים תמוהים דדוקא כשהגיע זמנו הוא דאמרין לעיל דמצי למימר לא עדיפת מנאי כיון שלא באו עליו אלא מטעמא שלא הודיעו כדפירש רש"י ז"ל לעיל אבל באמצע הזמן אין המשכיר יכול להוציא אם נפל ביתו וכן כתב הרב המגיד בשם הרשב"א ז"ל דדוקא בשוכר סתם שכל שעה זמנו ואינו מחוסר אלא זמן ההודעה אבל בשוכר לזמן ידוע אינו יכול להוציא תוך זמנו וכן מוכח בירושלמי ע"כ, וכן כתב בטור ח"מ.

3. ספר דבר יעקב

א. בהג' הגר"א כתב שהתוס' כאן חולקים על הרא"ש וסוברים שגם בתוך הזמן יכול להוציא. ולכן מובן שהתורא"ש כאן מתרץ כמו תוס' ומזכיר רק שהשוכר חושש שהבית יפול ולא שביטו של משכיר יפול.

ב. המהר"ם מתרץ שהתוס' יודו שאם נפל תוך זמנו אינו יכול להוציא, וכונתם שהשוכר חושש שביטו של משכיר יפול ויבוא לדון עמו בדינא דדייני כדי להוציא, ואינו חפץ בדינא דדייני אלא מרצונו יעזוב הבית.

ג. המצפה איתן מתרץ שכונת התוס' בכה"ג שנגמר זמן השכירות ואכתי לא עברו ל' יום של הדעה, שהי כמו תוך זמנו לענין שאינו פורע וחושש שמא הבית יפול, ואז יכול להוציא מיד כיון שעבר זמן השכירות.

4. דף על הדף בבא מציעא דף קב עמוד ב

בגמ': שוכר אמר נתתי ומשכיר אומר לא נטלתי כו' דתנן מת האב בתוך שלשים יום בחזקת שלא רצה כו'. בתרומת הדשן (סי' רס"ט) כתב שפדיון הבן שחל בשבת א"א לפדות בערב שבת שיחול בשבת, דנמצא שהוא מפסיד את הברכה, דבערב שבת אינו יכול לומר "אק"ב וצוננו" דעדיין לא חל עליו החיוב, ובשבת גם כן אינו יכול לברך, כיון שאינו עושה מעשה המצוה.

והנה בסוגיין מוכיח ששוכר אינו נאמן תוך זמנו לומר שלא פרע, מהא דמת תוך ל' יום הרי הוא בחזקת שלא נפדה. והק' באבני נזר (או"ח סי' נ"א) דלפי דברי התרומת הדשן הנ"ל מאי מייתי ראי' מפדיון הבן, דלמא לעולם שוכר נאמן לומר תוך זמנו שפרע השכירות, ושאינו לגבי פדיון הבן, שאם הוא פודה תוך ל' יום שיחול לאחר ל' יום, הרי הוא מפסיד את הברכות, ומשום הכי הרי זה בחזקת שלא פדה.

וכתב לתרץ דכל פודה תוך ל' יום שיחול לאחר ל', שפיר יכול לברך בשעת הפדיל', דמצטרף מעשה הפדיל' וחלות הפדיל' ביחד, והו"ל בעין שנים שעשו מלאכה זה אינו יכול וזה אינו יכול, שחוץ משבת בשאר דברים חייב, כן הכא בעינן להמעשר פדיון

וחלות הפדיון, ולכן יכול לברך על החלות גרידא, אבל לגבי פודה בע"ש שיחול בשבת, ממ"נ אם תצרף החלות אל המעשה, נמצא דקעבר על שבות, לכן אינו יכול לפדות, עיין שם בדבריו.

5. ספר דבר יעקב

יד] אי לאחר זמנו תנינא דתנן מת האב בתוך ל' יום בחזקת שלא נפדה עד שיביא ראיה שנפדה – זו גירסת רש"י והתוס' שהגמ' מביאה ראיה ממתנ' דבפדיון הבן לדין שוכר. גירסת הר"ף והרא"ש [הובא בהג' הגר"א] דתניא כל ל' יום בחזקת שלא נתן וכו' וזו ברייתא שדיברה בהדיא לענין דין זה של שוכר, וזמן שכירות ל' יום ולכן בתוך ל' הוי בתוך זמנו והוי בחזקת שלא פרע.

6. ספר שערים מצויינים בהלכה

ועי' בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' דפז) מה שהקשה על שיטת הלבוש הנ"ל דעובר בכל יום בעשה וכו', ועוד דלא ידענו מנא ליה, וכתב דיש ג' שיטות בזה, א) דעת הלבוש דכמו דבמילה עובר בכל יום בעשה ה"ע בפדה"ב, ב) שיטת התוס' במס' מו"ק (ח: ד"ה מפני) והובא במג"א (סי' תקסח) דאינו עובר בפדיון שלא בזמנו, ויש שיטה ג) לפי הנראה מהשו"ע (יו"ד סי' שה סי"א, וסי' שכא ס"א) דמצות פדה"ב אם אינו פודה בזמנו ג"כ אינו עובר בעשה, אלא שיש לפדות בזמנו, כי היכי דלא לשהות המצוה, ושכ"ה בספר החינוך הנ"ל ובספר היראים (סי' שנג). ועי"ש דטוב לאחר מלהקדים, דבאיחור אינו עובר אלא דלא קעביד מצוה מן המוכרח. ועי' בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' מג). ועי' בשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' קלב) שדברי הרש"ש הנ"ל דחוקים, נוכח בטעם מנהג העולם שמאחרין הפדיון ליום ל"א סמוך לערב, משום דבעינן חודש שלם מעת לעת כדכתב בספר האשכול (הלי' פדה"ב) דהיינו שיעברו עליו חודש שלם כ"ט יום וחצי ותשצ"ג חלקים הן להקל הן להחמיר, וכ"כ בספר הרוקח (סי' שכ), ועי"ש בנחל אשכול שכ"ה דעת היראים (שם). ועי' מש"כ בשמ"ב ח"ד סי' קסד סק"ו וסק"ח]. והא דכתבו התוס' במס' ב"ב (ה: ד"ה כי) דבפדה"ב צריך ליתן מיד משום זריזון מקדימין, ומוכח דבלא"ה אינו עובר בעשה, כבר כתבו דשאני התם דמיירי תוך ל'. [נאמנס עי"ש בקובץ שיעורים שהעיר הכיון דמיירי תוך ל' אי"כ עדיין לא נתחייב, והיאך שייך לומר זריזון מקדימין].

לאחר ל' יום בחזקת שנפדה וכו'. עי' בהגהות הרש"ש (מנחות סו, ד"ה מיום) שהרכיח מכאן דלא כהסוברים דאם לא פדה בנו לאחר ל' יום עובר בעשה, דאם איתא דעובר בעשה, נימא דשאני התם דאיכא חזקה שאין אדם עובר בעשה כדאמרינן לקמן (ק"ב): חזקה אין בעה"ב עובר בכל תלין, אבל בשכירות קרקע אינו עובר על כל תלין כדקי"ל בשו"ע (חו"מ רס"ו שלט), ומזה פסק שאם האב בדרך שלא במקום התינוק והגיע יום ל"א לא יפדנו כאשר הוא שם וכו'. [ועי' בדברינו לקמן (ק"א, ד"ה משנה) שיש חולקים וסוברים שגם בשכירות קרקע איכא כל תלין]. ועי' בשו"ת הר צבי (יו"ד סי' רמג) מש"כ בדבריו. ועי' בקונט' זכור לדוד (עמוד טו, יז) שמיישב קושית הרש"ש. ולענין פדה"ב שלא במקום האב – עי' ברמ"א (שם סי') ובש"ך (סי' יא) ובפת"ש (סי' טז, וסי' כא) ומשמרת שלום (סק"ד) ושמ"ב (ח"ד סי' קסד סי' יג).

7. ספר דבר יעקב

א] שכיר בזמנו נשבע ונוטל וכו' אבל הכא שוכר מהימן בשבועה – הקה"ח [סימן שיז-ג] מביא קושית חי' הריטב"א שמקשה איך מביאים ראיה משכר פועל לשכירות קרקע, הרי בשכר פועל איכא לאו דבל תלין ולכן היכא שליכא למימר בעל הבית טרוד, תולים ששילם לפועל כדי שלא לעבור איסור, אבל בשכירות קרקע ליכא לאו. ותירץ גם בשכירות קרקע אם לא שילם עובר בלא תגזול, ולכן נאמן שפרע.

הקה"ח מתירץ שגם בהשכרת בית עובר משום בל תלין כמו בשכירת מטלטלין, ודוקא בשכירת קרקע ליכא לאו דבל תלין.

8. רש"ש מסכת בבא מציעא דף קג עמוד א

רש"י ד"ה אבל ובשבועת היסת שהטילו חכמים כו'. בשבועות (מח ב) בד"ה הא שאר פי' דבימי ר"נ תיקנוה וכ"כ התוס' שם (מה) ד"ה עקרוה ור' ינאי וריו"ח הא קדמי ליה ונ"ל דהכא דאי דרך כ"כ לפרוע ביומא דמשלם זמני' כבר נתקנה קודם ר"נ וכה"ג כתב התוס' לעיל (נח) בד"ה משכחת ומיושב בזה ג"כ קושיית התוס' לקמן (קיב ב) בד"ה שקליה ואפשר לכוון זאת ג"כ בתירוצם שם ובשבועות שם (ובדף מו) ד"ה בדרבנן אע"ג דשם לכאורה י"ל דזהיר טפי כדי שלא יעבור על בל תלין (והכא בשכירות קרקע א"ע על ב"ת לדעת הרמ"ה בטור ר"ס של"ט) מ"מ הרי ריו"ח מדמי להו אהדדי ולכאורה יהיה ראיה מזה דלא כדעת הרמ"ה ויהי' מיושב קושיית התוס' בב"ב (ה ב) בד"ה ובא בזמנו ועי' בשו"ע סי' ע"ח בסעי' ג' ד' וה' ובאחרונים שם ואכמ"ל:

9. ספר דבר יעקב

ב] רד"ה אבל וכו' ובשבועת היסת שהטילו חכמים על מי שאינו מודה במקצת – הרש"ש מקשה ששבועת היסת נתקנה בימי רב נחמן כמש"כ רש"י [שבו' מח:], וכאן מרא דשמעתתא הוא ר' יוחנן שהיה לפני ר"נ ובימיו עדיין לא נתקנה היסת. ותירץ דהשבועה כאן נתקנה לפני ר"נ. וכן כתבו

הש"ך [סימן פז-לא] והתו"ח [שבו' מח] שלפי רש"י גם קודם רב נחמן נתקנה שבועת היסת לכמה ענינים. הפנ"י [לעיל ב. לרד"ה שנים] כתב שדעת רש"י ששבועת היסת נתקנה בימי המשנה. ומהרצ"ח [ב.] כתב שדעת רש"י כדעת הרמב"ם שאף בימי המשנה היתה שבועת היסת לכופר הכל.

10. תוספות מסכת בבא מציעא דף קג עמוד א

נקיטת חמש שנים - פ"ח לשון אחד וכן בקונטרס שאין כתוב בשטר לא תחילת השנים ולא סופן והשטר ביד השוכר ואומר משכיר לשוכר כבר דרת ה' שנים ופריך בשטר מלוה מי נאמן לומר פרעתי פלגא ומשני הכא א"ל האי דכתבי לך שטרא כי היכי דלא תחזק פירוש עיקר השטר נכתב בשבילי שלא תאמר לקוח הוא בידי ואין השטר בידך אלא כדי שלא אכחש לך חשבון השנים כמה היו מכל מקום עיקר השטר בשבילי נכתב שע"י כן יש קול שבמשכנתא הוא אצלך אע"פ שהשטר בידך ...

11. ספר דבר יעקב

ג] תד"ה נקיטת חמש שנים-פר"ח לשון אחד וכן בקונטרס שאין כתוב בשטר לא תחילת השנים ולא סופן והשטר ביד השוכר וכו' - לפי פי' זה המשכיר כותב שטר לשוכר ונמסר ביד השוכר, והשטר נכתב לטובת המשכיר כדי שלשוכר לא יהיה חזקה בקרקע. והכא מיירי שיש ויכוח כמה זמן עבר מתחילת השכירות, וקאמר ר"נ שהמשכיר נאמן שהשוכר דר ה' שנים. ולפי' קשה אם השטר לטובת המשכיר למה השטר נמצא ביד השוכר. ור' פרץ מקשה איך יועיל השטר שהשוכר לא יטען שקנה השדה, הרי הוא יכול לכבוש השטר. [מפרשים התוס' שאמנם עיקר השטר לטובת המשכיר, שע"י כתיבתו יוצא קול שהקרקע הושכרה ולא נמכרה, וואפ' השוכר יכבוש השטר כבר יצא קול שירד בשכירות], מיהו יש בשטר גם טובת השוכר, שהשטר מוכיח שמשך השכירות היא לעשר שנים ולכן משאירים ביד השוכר.

ומקשה המהרש"א כיון שלא נכתב בשטר זמן התחלת השכירות, א"כ מה התועלת שהשוכר מקבל השטר, הרי המשכיר יכול מיד לטעון שכבר גרת כל השנים הכתובים בשטר. ותירץ שהשוכר סבור שהעולם יודעים מתי התחיל לשכור וירד לקרקע. א"נ אין המשכיר יכול לטעון שכבר דר כל העשר שנים, שאנשים אחרים יודעים פחות או יותר כמה זמן השוכר גר כאן.

12. תוספות מסכת בבא מציעא דף קג עמוד א

...ולשון שני פר"ח וזה לשונו יש אומרים שכתוב בשטר בזמן כך וכך שכרתי חצרו של פלוני עשר שנים בק' דינרים ל' דינרים בכל שנה ואחר ה' שנים טוען השוכר ואמר למשכיר נקיטת שכירות חמש שנים כו' ואסיקנא דהשוכר נאמן ובשבעה ומסתברא כי האי פירושא בתראה עכ"ל ולשון זה נראה עיקר חדא דבנאמנות השוכר האומר שפרע השכירות איירי נמי לעיל מיניה בסמוך ומשמע דבהכי נמי איירי ועוד דהשתא ניחא טפי מה שאמר במסקנא שלא נעשה השטר לגוביינא אלא כדי שלא יחזיק השוכר דלפי זה השטר ישנו ביד המשכיר.

13. ספר דבר יעקב

ד] בא"ד - ולשון שני פר"ח וז"ל י"א שכתוב בשטר בזמן כך וכך שכרתי חצירו של פלוני עשר שנים בק' דינרים וכו' - לפי פי' זה השוכר כותב שטר ונותנו למשכיר כדי שהשוכר לא יחזיק בקרקע. והכא מיירי כשדר חמש שנים ויש ויכוח אם השוכר שילם עבור החמש שנים. וקאמר ר"נ שהשוכר נאמן ששילם אע"פ שיש שטר ביד המשכיר. [ומבאר הריטב"א המשך הגמ' שפריך אמאי נאמן במקום שטרא מאי שנא מהלואה שאין הלוח נאמן שפרע

חציו. ומשני התם שטרא קיימא לגוביינא, ואם פרע מקצתיה איבעי ליה למכתב על גביה או למכתב תברא, משא"כ הכא ששטרא כדי שלא יהיה חזקה. וכתבו הריטב"א והג' הגר"א והמאירי והתו"ח שלפי פי' הר"ח שהשוכר נותן למשכיר שטר כדי שהשוכר לא יחזיק, א"א לגרוס כי היכי דלא תחזיק עלי, אלא צריך לגרוס כי היכי דלא אחזיק עליך, כלומר אני השוכר מסרתי לך המשכיר שטר כדי שאני לא אחזיק עליך. והריטב"א מיישב גם לפי גירסא דידן, שהשוכר אומר אני כתבתי לך שטר, בגלל שאתה אמרת לי שלא תחזיק עלי.

14. ספר דבר יעקב

ו] בא"ד - ואסיקנא דהשוכר נאמן ובשבועה ומסתברא כי האי פירושא בתראה עכ"ל - לכאורה קשה למה חייב שבועה הרי אין נשבעין על הקרקעות. וי"ל דהתוס' ס"ל שנשבעין היסת על הקרקעות כמש"כ התוס' [ב"ב לג. ד"ה מגו] וכ"פ השר"ע [סימן צה-א], ודלא כרשב"ם [ב"ב קכת. ע"ש ברש"ש] שסובר שאין נשבעין היסת על קרקע. עוד י"ל שכאן הויכוח על תשלום דמי שכירות שהוי מטלטלין.

15. רש"י מסכת בבא מציעא דף קג עמוד א

שואל אדם בטובו לעולם - אם ראה אדם כלי לחבירו, ואמר: השאילני בטובו, ואמר לו: הן - שואל לו לעולם, כל זמן שהוא ראוי למלאכה, דהאי בטובו משמע לן: כל זמן שהוא טובו, אפילו מחזירו - חוזר ונוטלו כשיצטרך. והוא דקני מיניה - דבעלים, אבל לא קני - מכי אהדריה כלתה קנייה דמשיכה ראשונה. ומהדר ליה קתיה - וכשיפחות, שלא יהא ראוי - יחזיר לו שבריו, דהא לאו במתנה יהביה אלא שאלה הוא, ובטובו הוא, והאי לאו טוב הוא.

16. ספר דבר יעקב

ח] שואל אדם בטובו לעולם - יש כאן ג' פירושים.
א. רש"י מפרש כל זמן שהכלי טוב, הכלי מושאל לשואל.
ב. השיטה והג' אשרי מביאים את פירוש ר"ח, ונראה שזה כוונת התוס' בשם הערוך שמירי כשמקודם ראובן עשה טובה לשמעון והשאיל לו חפץ, ואח"כ בא ראובן ומבקש משמעון שיעשה לו טובה תמורת הטובה שעשה עמו וישאיל לו חפץ, שאז תולים ששמעון משאיל לעולם, ולא רק משאיל ל' יום כסתם שאלה, כיון שהכא משאיל תמורת הטובה שנעשה לו. והריטב"א מוסיף אף שהשאיל

תמורת הטובה, אינו נעשה שוכר, והטעם משום שאין זה ממש תשלום זה תמורת זה.
ג. הרי"ף והרמב"ם [שאלה א-ח] והראב"ד בשיטה מפרשים השאילני בטובתך היינו שהשואל אומר למשאיל אתה אדם טוב, תשאיל לי כפי טובת לבך, שאז אם השאילו כוונתו להשאילו לעולם. ואף דסתם שכירות ל' יום, כאן שא"ל בטובתך כוונתו להשאיל לעולם.

17. ספר דבר יעקב

ט] והוא דקני מיניה – פירש"י דוקא אם לא קנה ממנו [בקנין חליפין] ולא עשה אלא משיכה הוי מושאל עד שיחזיר, אבל אם קנה ממנו בחליפין מהני קנין לענין שגם לאחר שיחזיר החפץ יכול לחזור ולשאול.

הריטב"א הנ"י מקשים אם כוונתו להשאיל לעולם למה אין המשיכה מועילה לענין זה שיהיה מושאל לעולם. הנה"מ [סימן שמא-יב הובא בגידו"ש] מתרץ שרש"י סובר שהשואל שאל כל זמן שצריך את החפץ, ואם אינו צריך חייב להחזירו [עיין ג"י שמסתפק בזה], ואם השואל יצטרך שוב לחפץ הוי שאלה חדשה כל פעם שצריך החפץ, ולכן אם עשה רק משיכה קנין בחפץ שמהני רק לשאלה אחת [עד שלא יצטרך החפץ], אבל אם עשה חליפין התחייב חיוב הגוף לחזור ולהשאיל החפץ.

18. ספר דבר יעקב

יא] ומהדר ליה קתיה – פירש"י כיון שהתקלקל לא מיקרי בטובו ולכן צריך להחזיר קתיה. ומבאר הגר"א שאפ' יכול לתקנו אינו רשאי לתקנו אלא חייב להחזירו, וכ"כ הרא"ש והרמב"ם [שאלה א-ח]. והר"ן והראב"ד חולקים וסוברים שיכול לתקנו. הר"ן מדייק מלשון הגמ' [וכן מלשון הרי"ף] שקאמר מהדר קתיה, ולא קאמר מהדר שבריה, משמע שאם נשבר יכול לתקנו, ורק היכא שא"א לתקן משום שנשאר רק הקת בלי הסכין אז מחזיר קתיה. והנ"י והריטב"א דוחים דנקט מהדר קתיה לרבותא, שאע"פ שהקת שלם מ"מ אינו נקרא בטובו ולכן אינו רשאי לתקן הכלי.

הרשב"א תולה במחלוקת [הנ"ל אות ח] מה פירוש בטובו, לפי רש"י שבטובו קאי אכלי וא"כ אם הכלי נשבר אינו בטובו וחייב להחזיר, ולפי הרי"ף והראב"ד קאי אטובתו של משאיל, וא"כ גם אם הכלי נשבר אין מניעה שלא יתקנו וימשיך להשתמש בו. מיהו הרמב"ם אע"פ שפירש כמו הרי"ף מ"מ סובר שאינו רשאי לתקנו. עיין לח"מ [שאלה א-ז ד"ה ואפי'].

19. ספר דבר יעקב

יב] רד"ה כל דבעי-אפ' גדול כאנטוכיא – כתב המהרצ"ח שרש"י נקט לשון המשנה [עירובין סא:]. וכתב בהג' הגר"א שהרמב"ם [שאלה א-ז] מפרש כל דבעי ואפ' אינו שלו, וכ"פ השו"ע [סימן שמא-ז] עודר איזה פרדס שירצה אפ' אינו שלו.

20. תוספות מסכת בבא מציעא דף קג עמוד א

פרדיסי רפיק ביה כל פרדיסי דאית ליה - וא"ת דאמר בריש המוכר את הבית (ב"ב דף סא: ושם ד"ה ארעתא) ארעתא תרתי משמע ואין לומר דהתם נמי אי אמר ארעאי הוה משמע כולוהו כמו פרדיסי דהא אמר התם בסוף פרק (דף סט:): דיקלי יהיב ליה תרי דיקלי ותו לא [1] וי"ל דהיינו דוקא גבי מכר דאין לנו לומר שמכר כל קרקעותיו אלא הפחות אבל בשאלה אינו מקפיד דמשאיל לכל צרכו [2] ועוד י"ל דהתם יד לוקח על התחתונה שהמוכר מוחזק והכא יד המשאיל על התחתונה שהשואל מוחזק וכ"ת לא מקרי שואל מוחזק כיון שסופו להחזיר ואין נשאר בידו כדאמר לעיל קרקע בחזקת בעליה עומדת ואפי' בסוף החדש לא דמי דדוקא קרקע שאין יכול להצניע לשמטו מיד בעלה אזלינן בתר חזקה קמא אבל במטלטלין אזלינן בתר מאן דתופס השתא היכא דליכא חזקת קרקע כנגדה.

21. ספר דבר יעקב

טז אי דאמר בית זה נפל אול ליה - שיטת רוב הראשונים [רמב"ן, ר"ן, רא"ש ונ"י] שהשוכר חייב לשלם עבור מה שגר עד הנפילה, והנפילה פוטרת אותו מלשלם שכירות מכאן ולהבא. וכן מוכח מהתוס' [לעיל ד"ה בחזקת]. הריטב"א מביא בשם רבו הרא"ה שהשוכר חייב לשלם כל השכירות גם עבור התקופה שאחרי הנפילה. וכן מדייק ההג' אשרי

[פ"ו סימן י'] ממש"כ רש"י אצלנו [ד"ה אודא] שמזלו של שוכר גרם.

הרא"ה מבאר הטעם שחייב הכל משום שזה דומה למי שקנה בית ונפל, שהלוקח חייב לשלם עבור הבית. וכתב הקובה"ע [סימן נג-ג] שהראשונים נחלקו בגדר קנין שכירות. הרא"ה סובר שזה כמו מכירה לזמן, והתשלום הוא תמורת הקנין [ולא תמורת ההשתמשות], ולכן אף אם השוכר לא השתמש חייב לשלם כמו מי שקנה בית ולא השתמש. והרמב"ן סובר שהתשלום הוא עבור ההשתמשות, ולכן היכא שהבית נפל ולא השתמש אינו חייב לשלם.

החזו"א [ב"ק סימן כג-י] כתב שגם הרמב"ן יכול לסבור ששכירות הוי ממכר לזמן ואעפ"כ פטור לשלם מזמן הנפילה ואילך כיון שנחשב כאילו לא היה בית מזמן שלאחר הנפילה.

22. ספר דבר יעקב

יז] מהו דתימא מאי כזה דקאי אגודא דנהרא קמ"ל - פירש"י דאכולה מילתא אתני, וכתב הנ"י שמשמע מרש"י שחייב גם ליתן בית על גדות הנהר, והריטב"א והנ"י חולקים. והמאירי הביא בזה מחלוקת, י"א שחייב להעמיד בית ממש כמורו על גדות הנהר וי"א שרק חייב לתת בית כפי מדות הראשון.

23. חידושי הרשב"א מסכת בבא מציעא דף קג עמוד א

המקבל: כשם שחולקין בתבואה וכו'. תמיה לי מאי קאמר דהא תנא הכל כמנהג המדינה ואם נהגו לחלוק בתבן חולקין ואם לאו אין חולקין וכדאמרינן בגמרא אמר רב יוסף בבבל נהוג דלא יהיבי תיבנא לאריסא, ומסתברא דבמקום חדש שאין שם מנהג קאמר כלומר ובמקום שאין שם מנהג מן הדין חולקין בתבן ובקש כשם שחולקין בתבואה.

24. תוספות יום טוב מסכת בבא מציעא פרק ט

מקום שנהגו לקצור יקצור וכו' - דלשניהם יש קפידא דאם המקבל רוצה לעקור במקום שנהגו לקצור יכול בעל הקרקע לומר בעינא דתתובל ארעאי מהקש שישאר בו אחר הקציר. ואם הבעל [הקרקע] רוצה לעקור. יאמר המקבל לא מצינא דאטרח שהקצירה נוחה. וכשהמנהג לעקור. והמקבל רוצה לקצור. יאמר הבעל [הקרקע] בעינא דתינקר ארעאי. ואם הבעל [הקרקע] רוצה לקצור. יאמר המקבל בעינא לקושש הקש לבהמותי. גמרא. ונ"י תמה מ"ש דבכולי גמרא אמרינן הכל כמנהג המדינה. ולא יהיב טעמא. ע"כ. ונראה לי דאפשר דבשאר דוכתי הטעם מבואר יותר. אבל מנהג בלא טעם. אין הולכין אחריו לעכב שכנגדו. דלא הוי אלא מנהג סדום. ויש לי ראייה לדברי דבמתניתין ח' דמתמיר רבן שמעון בן גמליאל שלא לשנות. ודחינן למאן דאמר בגמרא דטעמיה משום שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב אלא בעי דנפקא ליה מיניה. וכדפירש הר"ב. א"כ כל שכן לתנא קמא דבעינן דנפקא מיניה בשינוי. ואי לא. שרי:

25. שיטה מקובצת מסכת בבא מציעא דף קג עמוד א

מה טעם קאמר. פירוש דאי לא הוה ליה טעמא דמסתבר לא הוי קפידא קפידא דזה נהנה וזה אינו חסר הוא וכופין אותו על מדת סדום. שיטה:

26. ספר דבר יעקב

התווי"ט מתרץ שבכל מקום יש טעם מובן למנהג, אבל מנהג ללא טעם אין האחד יכול לכפות על השני, דלא הוי אלא מנהג סדום, ולכן צריך לבאר למה כאן אחד מעכב על השני. וכן כתב השטמ"ק בשם שיטה שבלי טעמא דמסתבר הוי כופין על מדת סדום, דהוי זה נהנה וזה לא חסר. הערוה"ש [סימן שכ-ה] כתב שהגמ' אומרת הטעם כיון שיש נ"מ מהטעם, שלפי הטעם שבעל השדה אומר בעינא דתתבן ארעאי, זה שייך דוקא בשוכר לשנה, אבל בשוכר לשנתיים אין לו טענה כיון שגם לשנה הבאה בעל השדה לא יורע ואינו צריך שהשדה תתובל.

(א) האי אמר בעינא דתתבן לי ארעאי והאי אמר לא מצינא לעקור - הנ"י מקשה למה הגמ' צריכה לתת טעמים למה יכולים לעכב זה על זה, הרי מספיק שהוי מנהג וצריכים לקיים המנהג, וכמו בכל הש"ס שיש כלל הכל כמנהג המדינה ואין הגמ' נותנת טעם למנהג.

27. ספר דבר יעקב

(ו) בבבל נהיגו דלא יהיבי תיבנא לאריסא למאי נ"מ דאי איכא איניש דיהיב עין יפה הוא ולא גמרינן מיניה - כתב המאירי שאף אם יש מיעוט אנשים שנהיגי, לא לומדים מהם אלא הולכים אחר רוב אנשים שלא נהגו. ואין להקשות מהא דאין הולכים בממון אחר הרוב, דה"מ כשיש שאלה ממונית מסוימת אבל כשהשאלה מה המנהג המקום, פשיטא שהולכים אחר הרוב לקבוע את מנהג המקום.

28. דף על הדף בבא מציעא דף קג עמוד ב

במשנה: ושניהם מספקין את הקנים.

ובגמ' אח"כ: למה לי, מה טעם קאמר, מה טעם שניהם חולקין בקנים, משום דשניהם מספקין את הקנים.

בספר תוספת ברכה (פר' וישב) כתב לבאר את הפסוק (בראשית לז, יא): "ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר" וז"ל:

לכאורה הוא לפלא, כי אחרי שאביהם ביטל את כל דבריו בביטול מוחלט, אם כן למה קנאו בו אחיו.

וקרוב לומר בטעם הדבר, כי קרוב לשער, שראו או הרגישו שאביהם "שמר את הדבר", והבינו, כי אמנם לא דבר רק הוא, ורק למען הרחקת קנאת אחים והרהורי שנאה, ביטל לפנים את כל הדבר, אבל בעומק לבו ראה בו איזה עתידות, ועל כן שמר את הדבר.

ויהי' לפי זה הלשון ואביו שמר את הדבר סבה למה שאמר מקודם ויקנאו בו אחיו, והוי"ו של ואביו באה תחת המלה "יען", ויהי' המשך הלשון ויקנאו בו אחיו יען כי אביו שמר את הדבר.

ובאמת מצינו שהוא"ו יבא תמורת המלה "יען", כמו בישעי' (ס"ד ד'), הן אתה קצפת ונחטא, ששיעורו, הן אתה קצפת יען כי נחטא, ובאיוב (י"ד ו') וגבר ימות ויחלש, שביאורו, וגבר ימות יען כי יחלש (ויתמו כחותיו).

וכן נבאר כזה להלן בפרשה בפסוק וירא אדוניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו (ל"ט ג'), ופירשנו הכונה שמזה ראה אדוניו כי ה' אתו יען כי ראה שכל מה שהוא עושה ה' מצליח בידו.

וכן מצינו כזה בחז"ל, בנדרים (פ"ג ב') האומרת קונם שאינני נהנה לבריות אין הבעל (או האב) יכול להפר, ויכולה היא ליהנות מלקט שכחה ופאה, והכונה, שעל כן אינו יכול להפר, יען כי יכולה ליהנות מלקט שכחה ופאה, ולכן אין זה ענוי נפש אצלה, ולכן אינה מוכרחת להפרת הנדר, ובלא הכרח אין מפירין.

ובמס' ב"מ (ק"ג א') המקבל שדה מחבירו (באריסות) חולקין בזמורות ובקנים, ושניהם מספקין את הקנים, ופירשו בגמרא, דהלשון "ושניהם מספקין את הקנים" - יען ששניהם מספקין אותם ושנייהם לשניהם. ולפי זה, הוא"ו מן ושניהם הוא במקום "יען".